

Рома, экклезія, іконы

Дзівосы бываюць у нас. Адзін сьвятар, будучы вельмі аброчны — мала зарабляючы, выдаець каля 60 даляроў у месяц на выдавецтва беларускае — можа быць гэтага прыкладам іншым. Дзівосы, ведама, ня ў гэтым, а ў наступным у яго і ў другога. У паважанага сьвятара гэтага, на жаль, блага з роднай моваю. Народную — сваю мясцовую мову беларускую, жывучы ўвесь час на чужыне, ды ня пішучы, ён хіба на палавіцу забыўся, а літаратурнае мовы беларускае ня вучыўся. І вось ён важыўся два словы беларускія адмяніць на іншыя. Першым із гэтых словаў ёсьць „Рым“, адмененае ім на „Рома“, бо Італьянцы сталіцу сваю гэтак завуць. Ён маў-бы пацікавіцца, чаму Беларусы кажуць „Рым“, бо справа датыкаецца мовы беларускае. Калі-б пацікавіўся, дык даведаўся-б, што яшчэ ў мове праславянскай, з каторае ўсе цяперашнія мовы славянскія, замест „Рома“ вымаўлялі „Рым“, затым гэтак ёсьць цяпер у ўсіх мовах славянскіх. Калі-б рабіць так із іншымі словамі, як ён зрабіў з „Рымам“, дык трэ’ было-б, прыкладам, замест „князь“, „хлеб“, „пенязь“ (найдрабнішшая манэта калісь у нас ужываная) ужываць „кунін“, „глярф“, „пфэнінг“, бо гэтак было ў мове германскай, з каторай гэтыя словы пераняты да мовы праславянскае.

У чужых, перанятых да мовы праславянскае, словах сталіся зьмены подлё яе асабліва сьцяў, а нам спалі такія словы ўжо ператвораныя. Ня лічыцца з гэтым, адмяняць іх на нязьменныя хормы чужых словаў, знача ня лічыцца зь істасьцяй мовы свае. Бо мова беларуская складаецца з таго, што спала ёй з мовы праславянскае ды з прыдбанага за апыронага жыцця свайго.

Што адмена „Рыму“ на „Рому“ дзікая, відаць таксама з таго, што аўтар адмены спыніўся на „Роме“, а ўжо прыметніка „ромскі“ ад „Ромы“ і „Рамляніна“, жыхара „Ромы“, у яго ня бачым, прыметнік ёсьць „рымскі“.

Той самы сьвятар яшчэ слова „касьцёл“ — з чэскага „костэль“, каторае з лацінскага *castellum* — малы горад, гарадок (рас. „крепостца“) [sic! — *Рэд.*] адмяніў на „эклезія“. Згодна із сваім значаньням лацінскім, у мове чэскай „костэль“ знача „сьвятыня“ (будынак), бо ў старавеччу сьвятыні былі заразом абароннымі месцамі. У мове нашай і ў польскай значаньне слова „касьцёл“ пашыралася й на (каталіцкую) царкву як арганізацыю. Такім парадкам, тут слова даўно перанятае й усім зразумелае адменена на таксама чужое, нам новае, незразумелае. Адно тады варта аддаліць барбарызм, калі замест яго дамо слова сваё. Таксама й тут прыметніка ад „эклезія“ не сустракаем.

Колькі год таму а. Леў Гарошка напісаў у „Божым шляху“, што іконамі завуць абразы аднае малярскае школы. Зь лягкое руці ягонае іконаю пачалі зваць у нас некаторыя кажны абраз сьвятога.

„Ікона“ слова грэцкае („айкон“), і ў мове грэцкай яно азначае кажны абраз, незалежна ад школы, ды як абраз сьвятога, так праклятога, як чалавека, так і зьвера. Прыкладам, у грэцкім арыгінале Евангелі сьв. Мацьвее 22:20 і Маркі 12:16 іконаю названы малюнак цэсара на манэце, у ваб’ядленьні сьв. Яна апостала 12:14 іконаю названы абраз зьвера.

Значыцца, грэцкае слова „ікона“ мае значаньне сусім такое, як беларускае абраз, і мы, маючы сваё, ані не патрабуем пераймаць чужое.

Перанятае слова „ікона“ да мовы расійскае адзержала там толькі значаньне абразы сьвятога, сьвятых. Прычына: калі які народ із ніжэйшай культуры пераймае словы ад народу з культуры вышэйшай, дык часта прыдаець такім словам значаньне вышшае. Гэтак, прыкладам, „обыватель“ у мове чэскай знача „жыхар“, але перанятае зь яе да мовы польскай знача ў ёй „грамадзянін“. Пераймаць слова „ікона“ ў яго значаньню расійскім — знача пераймаць русыцызм, расійскі гэлэнізм.